

14. Silver H. SocialExclusionandSocialSolidarity: ThreeParadigms / HilarySilver // [Електроннийресурс]. – Режимдоступу: http://www.socialinclusion.org.np/userfiles/file/SocialExclusion_and_Solidarity_by_Hillary_SILVER.pdf

Петінова Оксана Борисівна – доктор філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

УДК: 1.316.3

ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА ЯК СОЦІОГУМАНІТАРНИЙ ГАБІТУСНОМО ECONOMICUS: ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ ДИСКУРС

Стаття присвячена соціально-філософському аналізу економічної освіти у філософсько-освітньому дискурсі як соціогуманітарного габітусу homo economicus. Обґрунтовано висновок про те, що в умовах сьогодення економічна освіта є стратегічним ресурсом у поліпшенні добробуту людей, забезпеченні національних інтересів, зміцненні авторитету і конкурентоспроможності держави. Автор робить висновок про те, що Високоосвічена нова економічна людина – це виклик часу. Інновації в економічній освіті – це та суспільно-необхідна творча діяльність, без якої вже не можуть результативно відбуватися суспільні процеси в Україні в умовах глобалізації.

Ключові слова: економічна освіта, соціогуманітарний габітус homo economicus, Високоосвічена нова економічна людина

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК СОЦИОГУМАНИТАРНЫЙ ГАБИТУС НОМОЕCONOMICUS: ФИЛОСОФСКО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ДИСКУРС

Статья посвящена социально-философскому анализу экономического образования в философско-образовательном дискурсе как социогуманитарного габитуса homo economicus. Обоснован вывод о том, что в современных условиях экономическое образование является стратегическим ресурсом улучшения благосостояния людей, обеспечения национальных интересов, укрепления авторитета и конкурентоспособности государства. Автор делает вывод о том, что высокообразованный новый экономический человек - это вызов времени. Инновации в экономическом образовании - это и общественно-необходимая творческая деятельность, без которой уже не могут результативно происходить общественные процессы в Украине в условиях глобализации.

Ключевые слова: экономическое образование, социогуманитарный габитус homo economicus, Высокообразованный новый экономический человек.

ECONOMIC EDUCATION AS SOCIO-HUMANITARIAN HABITUS OF HOMOECONOMICUS: PHILOSOPHICAL-EDUCATIONAL DISCOURSE

The article is devoted to the socio-philosophical analysis of economic education in philosophical and educational discourse as a sociohumanitarian habit of homo economicus. Overcoming an acute crisis that influences all spheres of social life, the Ukrainians, orienting on European values, are trying to find their new way to the future. To understand this fact is an essential action, especially on current situation in Ukraine, if we want to create an economic person of a new type, he/she should correspond to the challenges of the 21st century. Social institution of education was and still is the determinant of political, scientific, social and economic points of the society, they were the means of creation of world ideals and lifetime aspirations of economic person. National educational policy should consider its world's development tendencies; it should consider social, economics, technological, social and cultural changes, that are happening not only in Ukraine, but

also worldwide. Education is a united specialized subsystem of society, its main function coincides with the main aim of the society. Different spheres branches of agriculture produce material and mental products, as well as services for people, but the social institution of education maintains the educating and nurturing points for person. This institution influences the intellectual, moral, social, psychological, esthetic and physical development of the person. Nowadays, economic education is the main agent of socialization of the person, it determines his/her main social function, and its practical usage will help to get economic effects to create a human fund, to create another more European attitude of the Ukrainians to insurance, recreation and their future life, as a whole. The conclusion is substantiated that in today's conditions, economic education is a strategic resource for improving people's well-being, ensuring national interests, strengthening the authority and competitiveness of the state. The author concludes that a highly educated new economic person is a challenge of time. Innovations in economic education are socially necessary creative activity, without which social processes in Ukraine can no longer take place effectively in the conditions of globalization.

Key words: *economic education, socio-humanitarian habit homo economicus, Highly educated new economic person.*

Актуальність теми дослідження. Долаючи гостру політичну кризу, що відобразилась на всіх сферах суспільного життя, українці намагаються знайти свій новий шлях у майбутнє, орієнтуючись на цінності європейської цивілізації. Усвідомлення цього факту є необхідним в умовах сучасної кризової ситуації, що склалась в Україні, адже формування економічної людини нового типу має відповідати викликам XXI століття. Соціальний інститут освіти був і є визначальним чинником політичної, наукової та соціально-економічної життєдіяльності суспільства, засобом формування світоглядних ідеалів й життєвих прагнень економічної людини. Державна освітня політика повинна враховувати світові тенденції її розвитку, соціально-економічні, технологічні й соціокультурні зміни, які відбуваються не лише в Україні, але й в усьому цивілізованому світі. Освіта є єдиною спеціалізованою підсистемою суспільства, цільова функція якої співпадає з метою суспільства. Якщо різні сфери і галузі господарства виробляють певну матеріальну і духовну продукцію, а також послуги для людини, то через соціальний інститут освіти відбувається виховання та навчання самої людини, здійснюється вплив на її інтелектуальний, моральний, соціальний, психічний, естетичний і фізичний розвиток. Сьогодні економічна освіта – це основний агент соціалізації особистості, який і визначає її провідну соціальну функцію, і її застосування на практиці допоможе в майбутньому отримати економічні ефекти щодо формування людського капіталу, іншого (більш європейського) ставлення українців до страхування, рекреації та свого буття в цілому.

Постановка проблеми. Чи можна розглядати економічну освіту у філософсько-освітньому дискурсі як соціогуманітарний габітус *homoeconomicus* та в умовах сьогодення відводити їй провідну роль стратегічного ресурсу у поліпшенні добробуту людей, забезпеченні національних інтересів, зміцненні авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені?

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Як соціогуманітарний габітус економічна освіта як вітчизняними, такі зарубіжними вченими не розглядалась взагалі, однак питання освіти та економічної освіти зокрема характеризуються значним фокусом аналізу в різних галузях, і широко представлені в працях науковців. Зокрема, до освітньо-економічної проблематики в своїх наукових розвідках звертались вчені різних галузей науки, опираючись на системи поглядів та цінностей, що нерозривно пов'язані з економічною ситуацією в країні. Серед них можна назвати такі імена як А. Кавалеров, І. Мисик, С. Ніколаєнко, А. Єрмола, О. Суджик, Є. Борінштейн, М. Цибра, Е. Гансова, О. Лісєнко. Філософсько-педагогічний аспект формування економічної освіти та аксіологічну парадигму сучасної освіти досліджували такі вітчизняні науковці як О. Варецька, Б. Дратвер, С. Капіруліна, В. Назаренко,

Н. Пасічник, Л. Пужайчерета, В. Садіна, О. Сухова; О. Юхимович, Л. Кириленко, Л. Крупська, І. Пархоменко, І. Тимченко та інші. У вітчизняній та зарубіжній соціально-філософській науці останнього десятиріччя широко представлені дискусії щодо розв'язання проблем відповідності освіти вимогам суспільства, яке перебуває під впливом процесів глобалізації, значна кількість праць українських дослідників (В. Андрущенко, Л. Горбунова, І. Добронравова, В. Кизима, Н. Кочубей, Н. Кіященко, В. Цікін, В. Шевченко) присвячена постнеокласичним трансформаціям освіти та впливу синергетичних ідей на модернізацію економіки та сучасної системи освіти.

Дотичними до питань, що розглядається, є проблема «суспільства знань» в контексті інформаційної ери (С. Терепищій) [3]; О.Базалук та Д.Свириденко, розглядаючи філософію війни та миру, пропонують нові шляхи формування європейської стратегії безпеки [5], ключовим суб'єктом якої є людина. Серед сучасних зарубіжних авторів можемо згадати Р. Торрако, що аналізує нові горизонти економічної та освітньої нерівності, їх взаємозв'язок [4]; проблема гендерних прогалів у сфері освіти та здоров'я й економічного зростання підіймається в наукових розвідках Б. Мандала, Р. Батіна, В. Чень, які використовують системно-узагальнену методологію для оцінки впливу гендерно-специфічного людського капіталу на економічне зростання в міждержавній панелі 127 країн [2]. Питання економічної освіти та підготовки дитини до подальшого дорослого життя між представниками різних поколінь підіймаються в роботах Х. Кіма, А. Трейсі [1].

Постановка завдання. Розглянути економічну освіту як соціогуманітарний габітус *homoeconomicus* філософсько-освітньому дискурсі та розкрити її потенціал стратегічного ресурсу формування нової економічної людини в сучасному українському суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Економічна людина пройшла значну еволюцію, про що свідчать її моделі, які відповідали історичним особливостям свого часу. Економічна людина сьогодні виступає агентом соціальних практик, суб'єктом діяльності, що володіє свободою вибору засобів для здійснення життєвих проєктів. Соціальні практики виникають завдяки вихідним габітуальним установкам, що набуваються в об'єктивному соціальному середовищі. Габітус як «міцні схильності» (П. Бурдьє [6]) формується в процесі соціалізації, освоєння культури, освіти. Він є адаптивним механізмом комунікативних взаємодій, допомагає орієнтуватися в складних ситуаціях, визначає форми, простір, умови, межі активності суб'єкта. Стійкість суспільства в динаміці зовнішніх змін та внутрішніх трансформацій зберігається завдяки узгодженій взаємодії соціальних практик, яка обумовлюється відносною схожістю габітусів. Габітуси, в свою чергу, формуються в соціальному полі практик, які виробляються, освоюються та відтворюються історично в самому суспільстві. Габітуси детермінують інтерсуб'єктивні стратегії поведінки соціальних агентів, через них впливають на соціальний простір і одночасно зазнають впливу зі сторони суспільних структур. Габітуси різноманітні в об'єктивних і суб'єктивних проявах, але в цілому є корелятивними до видів соціальної практики: матеріально-перетворювальної (наприклад, моделі виробництва і споживання), комунікативної (стереотипи спілкування, сценарії поведінки), пізнавальної (пошук і засвоєння інформації), ціннісно-орієнтаційної (моральні установки, традиції, норми, ідеали, цінності, світоглядні стандарти, естетичні кліше). Під соціогуманітарними габітусами ми розуміємо сукупність систем засвоєння, відтворення і втілення на практиці суспільно значущих смислів, структур, культурних патернів, що визначають стійкі механізми функціонування і взаємодії суспільства в цілому. Економічна людина інтеріоризує певні практики, схвалені суспільством, завдяки чинним соціальним інститутам. Серед ключових соціогуманітарних габітусів *homoeconomicus* ми виокремлюємо економічну культуру, економічну соціалізацію, що в філософсько-освітньому дискурсі проявляються як складові соціокультурної взаємодії.

Важливою характеристикою сучасних освітніх соціальних інститутів є діяльність в умовах постійних соціально-економічних змін. Чинником підвищення ефективності їх діяльності є розвиток підприємницької поведінки в менеджерів освітніх організацій, що забезпечуватиме не лише здатність до швидкої адаптації, а й до уміння проводити

цілеспрямовані планові зміни та інновації. Так, готовність до інновацій (інноваційність) є інтегративною характеристикою, яка виражає здатність економічної людини генерувати та впроваджувати в життя нововведення з вираженим ефектом «корисності». Для розбудови українського суспільства на шляху до євроінтеграції необхідною характеристикою нової економічної людини є готовність до інновацій. В результаті емпіричних досліджень, проведених під егідою лабораторії організаційної психології Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, було констатовано наступні результати: більше, ніж у половини менеджерів освітніх організацій рівень розвитку інновацій є низьким (55,6 %), середній рівень розвитку цієї характеристики представлений у 42,2 % освітян, і лише 2,2 % опитуваних мають високий рівень розвитку готовності до інновацій; високий рівень готовності представлений, здебільшого, у жінок, які мають досвід роботи до 10 років, жоден з опитуваних зі стажем роботи більше, ніж 15 років, не отримав високих показників досліджуваної характеристики, що ж стосується низького рівня готовності до інновацій, тут найбільшою мірою представлені чоловіки зі стажем роботи від 15 до 25 років [10, с.140 – 141]. Представлені показники свідчать про те, що чим старші люди, тим вони є більш консервативними і не готовими до сприйняття інновацій. Економічна освіта постає засобом розвитку економічного мислення. Перехід української економіки до ринкових форм викликав значні зміни в змісті суспільних дисциплін. Упродовж тривалого часу економічна освіта перебувала в ізоляції від світової економічної науки і практики її викладання, вона не вивчалася і не впроваджувалася. Щоб здійснити економічні реформи, держава має залучити до цього процесу все населення, насамперед, молоде покоління.

Проблеми освіти невідривно пов'язані з людинознавством, усвідомленням ролі економічної людини в соціальних процесах. Збагачуючись надалі новим змістом, поняття «економіка» наприкінці ХХ ст. вживається у таких основних значеннях: як народне господарство певної країни загалом або окрема його сфера; як певна сукупність економічних відносин між людьми, яка утворюється в процесі господарської діяльності, тобто виробництва продуктів і послуг, обміну ними, розподілу благ та їх споживання; як наукова дисципліна, певна система економічних наук, яка вивчає закони та закономірності господарської діяльності людей, розвитку певних економічних систем [13]. Економічна освіта ж розглядається як міждисциплінарна галузь, що досліджує всі рівні навчання дітей, молоді, дорослих у співвідношенні з іншими секторами (здоров'я, інфраструктура, розвиток приватного сектора тощо). Освітняни аналізують фактори, що визначають чи формують освіту і вплив, який має освіта на людей, суспільство і економічні системи, в яких вони живуть [9].

Сьогодні основними завданнями економічної освіти є:

2. у сфері навчання: засвоєння учнями систематизованих знань, умінь, навичок економічної діяльності; вироблення економічної свідомості, світогляду переконань; набуття умінь і навичок самостійного оволодіння й застосування економічних знань, аналізу та оцінки економічних явищ і процесів);

3. у сфері самопізнання: осмислення свого індивідуального економічного потенціалу, формування стійких навичок свідомої економічної поведінки й мислення, позитивних особистих якостей, вироблення активної життєвої позиції), самореалізація;

4. у сфері мотивації: розвиток пізнавального інтересу до проблем економіки, формування постійної потреби в економічних знаннях, прагнення до цивілізованого підприємництва, що повинно стати засобом соціального захисту, адаптація молоді до ринкових умов господарювання).

Українські дослідники виокремлюють 5 етапів економічної підготовки. Дошкільна економічна освіта (в сучасному дошкільному навчальному закладі передбачає ознайомлення кожної дитини з навколишнім предметним світом як світом матеріальних цінностей (які створені працею людей, мають вартість, їх можна купити, продати, обміняти, подарувати, тому їх потрібно берегти та раціонально використовувати; дитина поступово опановує економічну природу речей, що оточують людину, засвоює поняття, що відображають взаємодію людей

(«мій», «моє», «дам»), оволодівають первісними формами економічної поведінки). Здається, що економіка та дошкільне виховання є далекими один від одного, однак, якщо її розглядати як галузь розумного ведення «домашнього господарства», то вона є невід'ємною складовою. Так, наприклад, парціальна програма «Економічна освіта змалку» запроваджена в дошкільному навчальному закладі «Золота рибка» № 13, м. Енергодар. Саме дошкільний вік є найсприятливішим для формування різних якостей особистості, зокрема, бережливості та економності. Дітей в ігровій формі знайомлять з деякими складовими сімейного бюджету, наприклад, пенсією, зарплатою, стипендією; закріплюють уявлення про доходи, витрати, їх різноманіття, тощо [14, с. 46;].

Навчання в початкових класах за змістом економічної освіти включає формування навичок раціонального господаря та споживача, розвиток творчих здібностей дитини, пробудження пізнавального інтересу до економічних знань. Економічна освіта починається в сім'ї. Діти освоюють такі терміни як власність, виробництво, торгівля, товар, гроші, ціна, ринок, підприємець. Увага сконцентрована на вихованні в дітей ощадливості, охайності, працьовитості, поваги. Їм прищеплюють елементарні навички праці. Тому для цієї групи дітей пропонується навчальний предмет з назвою «Економічна азбука», вивчення якого включає в себе ігри, екскурсії. Зміст економічної освіти в початковій школі та пріоритети її формування досить детально розглядає О. Мельникова. Дослідниця відзначає, що аналіз навчальних програм з економіки для початкової школи довів, що на сьогодні економічна освіта молодших школярів в Україні тільки формується, а тому потребує розробки єдиних стандартів, однак не вирішеними залишаються питання навчально-методичного забезпечення економічної освіти у початковій школі [12].

Навчання в 5-7 класах характеризується процесом переходу учнів від індуктивно-практичного до усвідомленого словесно-економічного мислення. Діти вивчають курс «Економіка родини», основи якого закладалися на попередніх етапах. Чим старшими стають наші діти, тим активніше вони можуть брати участь в організації домашнього господарства (розподіл сімейного бюджету, складання меню, допомога по господарству, тощо).

Економічна освіта 8-9 класів має свою специфіку. У цьому віці в дітей підвищуються почуття впевненості в собі, здійснюється формування погляду на себе як на «повноправну особистість». Разом із тим підлітки цієї вікової групи усвідомлюють, що для втілення їхніх прагнень їм не вистачає знань. Як показують дослідження, серед так званих «проблем життя» переважають питання економічного характеру. Слід також мати на увазі, що в 15–16 років пробуджується «професійна самостійність». Більш активне спілкування з ровесниками, зі старшими за себе людьми поза школою, бесіди в сім'ї про характер праці, рівень заробітної плати об'єктивно розширюють світогляд учнів. У них з'являється власна думка про особливості розвитку держави, її економічного стану. Але це поки що буденна свідомість. Завдання економічної освіти полягає в тому, щоб розуміння підлітками економічної дійсності значною мірою ґрунтувалося на науковому пізнанні багатогранності економічного життя. Учні оформляють кореспонденцію, складають ділові папери, знайомляться з діловими переговорами, відстоюють свої права.

Навчання у випускних класах характеризується значним розширенням розумового кругозору старшокласників, появою в них потреби теоретично обґрунтувати різноманітність конкретних фактів і звести їх до деяких загальних регулятивних принципів. Учні повинні отримати знання з питань заснування та здійснення власної справи, ознайомитися з особливостями підприємницької діяльності [15, с. 9-10]. Головним змістом економічної освіти випускників шкіл має бути формування в учнів якостей, притаманних будь-якому учаснику ринкових відносин: діловитості, організованості, підприємливості. Цей процес має регулюватися державою [8, с. 9;]. В принципі, ми б ще доповнили зміст загальної економічної освіти темами «Закони грошей», «Фінансове убезпечення життя», «Фінансове інтернет-шахрайство», тощо. Обов'язковим елементом економічної освіти, на наш погляд, має бути етичний компонент, зокрема, соціальна християнська доктрина, та теми, спрямовані на

розвиток еколого-економічної свідомості.

У вищій освіті відбувається завершення освітнього циклу і формується фахівець, одна з головних компетентностей сучасного фахівця – економічні знання, які поєднуються з уміннями їх застосовувати в різних умовах професійної діяльності; гнучкість в організації робочого процесу (вміння працювати як індивідуально, так і колективно; здатність швидко освоювати нові технології), мобільність, володіння навичками самоосвіти; здатність здійснювати творчу і дослідницьку діяльність; вміння адаптуватись до змін в ринковому середовищі. Український дослідник Л. Малімон серед професійно важливих якостей керівників-управлінців в ході емпіричного дослідження виокремив 5 блоків: суспільно-політична обізнаність, професійні вміння, організаторські якості, інтелектуальні характеристики, ставлення до людей, загальна трудова активність [11, с. 104]. Вища освіта України потребує реформ як у фінансуванні, так і в менеджменті.

Як показує практика, рівень економічних знань випускників загальноосвітніх шкіл свідчить, що економічна освіта перебуває ще в процесі свого становлення й потребує вдосконалення. Набуття учнями базових економічних знань у старшій школі не вирішує проблеми адаптації в ринкових умовах, бо вони мають теоретичний і несистемний характер, відірвані від реальної економічної дійсності, недостатньо розвинений рівень економічного мислення, тому учні не можуть протистояти явищам ринкового середовища. Економіка, як предмет вивчення, має навчати жити разом, і справа не в тому, що суверенітет кожного економічного агента при прийнятті ним рішення – одна з аксіом поведінкової моделі сучасної економічної теорії, а мультикультурність – наслідок; глобалізація, трансконтинентальний обмін – це домінуюча тенденція сучасної економіки, і будь-яка освічена людина повинна розуміти сучасний зміст цих понять, й при цьому не обов'язково освоювати «пташину мову» економістів. Л. Гребньов в статті «От «человека в экономике» к «экономике в человеке»» пише: «внешним по отношению к предмету является уже начавшийся в мировом образовании переход к технологиям, ориентированным на компетентностный подход. Его главный смысл – превращение в массовое «дело» красивых старых «слов»: обучающийся – не столько сосуд, который надо заполнить, сколько факел, который надо зажечь» [7].

Філософія здатна на конструктивний пошук інноваційних стратегій в освіті, має здатність врахувати при формулюванні даних стратегій специфіку становлення інформаційного суспільства, прийняти до уваги особливості впливу феномену глобалізації на суспільство і окремо взятую особистість, здійснювати продуктивний пошук основ міжкультурної комунікації та теоретично вирішувати інші нагальні проблеми сучасної освіти. Інноваційний характер освіти має стати важливим інструментом в підготовці економічної людини. Економічна освіта України відіграє вирішальну роль в соціалізації економічної людини та виступає стратегічним ресурсом її формування. Економічна людина в Україні – це продукт сучасного капіталістичного суспільства. Формування економічного мислення є соціальним замовленням. Проблеми економічної освіти невідривно пов'язані з людинознавством, усвідомленням ролі особистості в соціальних процесах та в економіці в цілому. Через соціальний інститут освіти відбувається трансляція, «накладання» загальнодержавної моделі економічної культури на окрему особистість; він виконує найважливішу місію – формує нове покоління нашої держави, нову економічну людину, – здатну до інновацій, загальнокультурну та високоморальну, адже розуміння людини не лише як засобу, але й мети економіки стає більш органічним для сучасних тенденцій економічної науки. Однією з головних базових компетенцій сучасної освіти, як загальної, так і професійної, є «навчання бути», тобто оволодіти здатністю існувати раціонально, морально, виживати усвідомлено й самостійно.

Висновки. Отже, економічна освіта – це ключовий соціогуманітарний габітус економічної людини, що є сукупністю систем засвоєння, відтворення і втілення на практиці суспільно значущих смислів, структур, культурних патернів, які визначають стійкі механізми функціонування і взаємодії суспільства в цілому. Кожен індивід включений до економічної

сфери життєдіяльності, яка є визначальною в сучасному житті. Економічні закономірності іноді здаються мало не містичними силами, але насправді формують наше життя. Ми шукаємо не лише «точки» нашого економічного зростання, але і точки зростання духовних сил суспільства. В Україні має бути створена така економічна система, що здатна забезпечити стійке зростання народного добробуту, гідне життя для всіх і кожного. Перехід України до ринкових відносин розкриває економічну свободу особистості, сприяє реалізації соціальних, економічних і духовних інтересів, виступає одночасно і основою для зростання національного багатства. Економічна освіта XXI століття виступає конструктивною установкою в умовах масової індивідуалізації соціуму, її модернізація повинна враховувати в цілісному вигляді всі три часові прояви – минуле, сьогодення і майбутнє. Високоосвічена нова економічна людина – це виклик часу. Інновації в економічній освіті – це та суспільно-необхідна творча діяльність, без якої вже не можуть результативно відбуватися суспільні процеси в Україні в рамках глобалізації. Тенденції та перспективи розвитку освіти пов'язані з технологіями, що сприяють створенню економічних знань, управлінню ними, їх поширенню, доступу до них і контролю за їх засвоєнням. Розв'язання цих завдань вимагає зміни підходів до підготовки фахівців, використання нових моделей навчання. При цьому найбільшу актуальність нині мають підходи, пов'язані з самореалізацією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kim, H., Tracey, A., Chapin, R. 2018, 'Grandparents providing care for grandchildren: implications for economic preparation for later life in South Korea', *Ageing & Society*, Issue:38 (4), p. 676-699.
2. Mandal, B., Batina, R., Chen, W. 2018, 'Do gender gaps in education and health affect economic growth? ', *Health Economics*, Issue:27 (5), p. 877-886.
3. Terepiszcz, S. 2016, 'The Concept of «Knowledge Society» in the Context of Information Era', *StudiaWarمیńskie*, Issue: 53, p.77-84.
4. Torracо, R. 2018, 'Economic Inequality, Educational Inequity, and Reduced Career Opportunity: A Self-perpetuating Cycle?', *New Horizons in Adult Education and Human Resource Development*, Issue:30 (1), p. 19-29.
5. Базалук О. О., Свириденко Д. Б. 2017, 'Філософія війни і миру: пошук нової європейської стратегії безпеки', *Антропологічні виміри філософських досліджень*, Випуск: 12, с.89-99
6. Бурдье, П. 2005, 'Социальное пространство: поля и практики' Санкт-Петербург, 576 с.
7. Гребнев, Л. 2006, 'От «человека в экономике» к «экономике в человеке»', *Вопросы экономики*, № 11, с. 46 – 58. URL:<https://www.hse.ru/pubs/share/direct/document/74335379>.
8. Дратвер, Б. 2001, 'Поетапність економічної освіти', *Директор школи*, N 46 – 47, с. 9 – 10.
9. Клепко С. 'Економіка освіти з точки зору філософії освіти' URL:<http://uadocs.exdat.com/docs/index-391387.html>.
10. Креденцер, О. В. 2011. 'Інноваційність як важлива характеристика підприємницької поведінки менеджерів освітніх організацій', *Актуальні проблеми розвитку організаційної та економічної психології в Україні. Тези Всеукраїнського конгресу з організ. та економ. псих.* (Кам'янець-Подільський, 29 червня – 2 липня 2011 р.). Київ, Кам'янець-Подільський, с. 140 – 141.
11. Малімон, Л. Я. 2011, 'Проектування процедури експертного оцінювання професійно важливих якостей керівника в системі державного управління', *Актуальні проблеми розвитку організ. та економ. психол. в Україні. Тези Всеукраїнського конгресу з організ. та економ. псих.* (Кам'янець-Подільський, 29 червня – 2 липня 2011 р.), Київ, Кам'янець-Подільський, 190 с.

12. Мельникова, О. В. 2010, 'Зміст економічної освіти в початковій школі та пріоритети її формування в Україні', Зб. наук. праць Харківського нац. педагогічного ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Економіка, Вип. 10, с. 84 – 88.
13. Мочерний, С. В. 2000, 'Економічна енциклопедія' Київ, Т. 1, 864 с.
14. Пасічник, Н. 2007, 'Формування економічної культури школярів, як умова розвитку цивілізованих ринкових відносин', Економіка в школах України, № 4, с. 45 – 47.
15. Юхимович, О. 2007, 'Система безперервної шкільної економічної освіти', Географія та основи економіки в школі, № 2, с. 8 – 12.

Плавич Володимир Петрович – доктор філософських наук, академік, Заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

УДК: 340.12.(075.8)

ПРАВО І ЕКОНОМІКА В ТРАНСФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Автором розкрито зміст зв'язку економіки і права і показані напрями впливу сучасного системного глобалізаційного процесу на правовий простір людської діяльності, у виявленні передумов, форм, наслідків інтенсифікації взаємозв'язку між глобальними та національними правовими установами Висвітлено вплив права на економіку, внесено пропозиції щодо їх вдосконалення.

Ключові слова: стратегії розвитку, трансформаційні процеси, , правова інтеграція, економічні закони, ринкові перетворення.

ПРАВО И ЭКОНОМИКА В ТРАНСФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ

Автором раскрыто содержание связи экономики и права и показаны направления влияния современного системного глобализационного процесса на правовое пространство человеческой деятельности, в выявлении предпосылок, форм, последствий интенсификации взаимосвязи между глобальными и национальными правовыми учреждениями Освещены влияние права на экономику, внесены предложения по их совершенствованию.

Ключевые слова: стратегии развития, трансформационные процессы, , правовая интеграция, экономические законы, рыночные преобразования

LAW AND ECONOMY IN TRANSFORMATIONAL SOCIETY

The author discloses the content of the connection of economics and law and shows the directions of the influence of the modern system globalization process on the legal space of human activity, in identifying the preconditions, forms, implications of the intensification of the relationship between global and national legal institutions. The influence of the right on economics, proposals on them improve.

Key words: development strategies, transformational processes, , legal integration, economic laws, market transformations

Особливістю праворозуміння в епоху глобалізації є те, що на сучасному етапі вироблено низку сутнісних ознак (принципів права), формального і змістовного рівнів, які вважаються невід'ємними властивостями явища, що розглядаються і які визнані міжнародною спільнотою. Ці ознаки становлять певний ідеальний стандарт права, яким порівнюється право суверенних держав. Саме за рівнем відповідності цьому ідеальному стандарту оцінюється правовий розвиток країни. Сучасне право і всі соціальні явища та процеси, які визначають його розвиток і функціонування, перебувають під визначальним впливом глобалізації.